

Araştırma Makalesi
Research Article

Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Yıl: 2021 Cilt-Sayı: 14(3) ss: 706–719

Academic Review of Economics and Administrative Sciences
Year: 2021 Vol-Issue: 14(3) pp: 706–719

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ohuiibf>

ISSN: 2564-6931

DOI: 10.25287/ohuiibf.698833

Geliş Tarihi / Received: 05.03.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 24.03.2021

Yayın Tarihi / Published: 31.07.2021

ÇALIŞMA YAŞAMINDA SIĞINMACILAR: TÜRK İŞÇİLERİN SIĞINMACI İŞ ARKADAŞLARINA YÖNELİK TUTUMU ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Ahmet Murat ÖZKAN¹
Ali Oğuz BAYRAKÇIL²

Öz

Türkiye, 2011'den beri devam eden Suriye iç savaşından sosyal, siyasi ve iktisadi olarak en çok etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Ülkeye geçici koruma statüsü altında kabul edilen ve sayıları 3,5 milyonu aşan sığınmacıların işgücüne katılması, çeşitli sosyal, iktisadi ve akademik tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Suriyelilerin sosyal ve kültürel entegrasyonu, kamu harcamalarına ve makro iktisadi düzene etkileri, çalışma yaşamına katılmaları ve yerleştikleri bölgelerde arz-talep dengesini değiştirmeleri gibi konular bu tartışmaların odağında yer almaktadır. İşletme yönetimi bakış açısıyla gerçekleştirilen bu çalışmanın amacı Suriyeli sığınmacılar ile aynı işyerinde çalışan Türk işçilerin, sığınmacılara karşı tutumlarını ölçmektir. Bu bağlamda öncelikle Suriyeli sığınmacıların ülkemizdeki statüsüne ilişkin kavram karmaşası giderilmiş, daha sonraki aşamada ise İstanbul ve Bursa'daki sanayi bölgelerinde, işyerinde sığınmacı çalışanlar olduğunu bildiren mavi yakalı işgücü ile nicel perspektiften bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, Türk çalışanların sığınmacıların etnik kökeni ve dinlerine yönelik negatif ve ayrıştırıcı bir tutumu bulunmamaktadır. Bununla birlikte sığınmacıların kültürel entegrasyonu ve makro iktisadi katkıları konusunda kayda değer çekinceler gözlemlenmiştir. İşletme performansının artırılması, çalışma barışının ve pozitif örgüt ikliminin sağlanması ve yerel işgücü ile sığınmacıların iş birliği içerisinde çalışabilmesi için işletme yöneticileri ve politika yapıcılarının üzerine önemli görevler düşmektedir.

Anahtar Kelimeler : Suriye, İç savaş, Sığınmacı, Tutum, İşyeri.

Jel Sınıflandırması : M14, M54, N40.

¹ Arş. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Yönetim ve Organizasyon Ana Bilim Dalı, amozkan@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7364-5390.

² Arş. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Sayısal Yöntemler Ana Bilim Dalı, abayrakcil@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3376-1730.

Atf / Citation (APA 6):

Özkan, A. M., & Bayrakçıl, A. O. (2021). Çalışma yaşamında sığınmacılar: Türk işçilerin sığınmacı iş arkadaşlarına yönelik tutumu üzerine bir alan araştırması. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), 706–719. <http://doi.org/10.25287/ohuiibf.698833>.

ASYLUM SEEKERS AT WORK: A FIELD STUDY ON TURKISH WORKERS' ATTITUDES TOWARDS ASYLUM SEEKER COLLEAGUES

Abstract

Turkey is noted as one of the most affected countries from Syrian Civil War, which has been ongoing since 2011. A significant portion of approximately 3.5 million asylum seekers has joined work force in Turkey and this sparked several social, economic and academic debates. Cultural and social integration of asylum seekers, their impact on government spending and macro-economic statistics are only a few example of heated discussions on Syrian asylum seekers. Main purpose of this study is to measure attitudes of Turkish workers working with asylum seekers, towards their Syrian colleagues. To begin with, authors first focused on defining legal status of Syrian asylum seekers in Turkey. Once the conceptual definitions are cleared, a quantitative field study has been conducted in Bursa and İstanbul industrial districts, where Syrian asylum seekers are intensively employed. Based on field study results, there is no evidence of racial and religious discrimination against Syrian asylum seekers at work place. However, local workers' attitudes towards Syrian asylum seekers' social and economic integration can be interpreted as negative. For a higher organizational performance, positive organizational climate and further co-operation of local and asylum seeker workers, policy makers and firm managers are expected to implement well designed integration measures.

Keywords : Syria, Civil war, Asylum seeker, Attitude, Workplace.

Jel Classification : M14, M54, N40.

GİRİŞ

Yaklaşık 10 yıl önce Tunus'ta ortaya çıkan Arap Baharı hareketi, daha sonraki dönemlerde Mısır, Libya ve Suriye gibi bölge ülkelerine de sıçramıştır. Arap Baharı, etkili olduğu ülkelerde ve çevre coğrafyalarda pek çok sosyal, iktisadi ve siyasi sonuç yaratmakla birlikte, bazı ülkelerde rejim değişikliğine de sebep olmuş bir sosyal harekettir. Arap Baharından etkilenen ülkelerin bazılarında sosyal ve siyasi çalkantılar nispeten daha kısa sürmekle birlikte, başta Suriye ve Mısır olmak üzere bazı ülkelerde siyasi karmaşa ve kaos ortamı yıllar boyunca devam etmiştir. Mısır örneğinde Arap Baharı ile değiştirilen iktidar, bir askeri yönetim tarafından tekrar devrilmıştır. Suriye örneğinde ise ülke yönetimini uzun yıllardır elinde bulunduran Esad ailesi ve BAAS partisine bağlı rejim güçleri, halktan gelen demokrasi ve değişim taleplerine şiddetli bir tepki göstermiş, bu tepkinin sonucunda ülkeyi halen etkileyen bir iç savaş ortaya çıkmıştır. Güç dengesinin bazen rejim güçlerinin, bazen ise muhaliflerin lehine değiştiği iç savaşın, 2020 yılı başlangıcı itibariyle kesin bir kazananı olmadığı söylenebilir.

Hatay'ın Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmasıyla son halini alan ve yaklaşık 911 km uzunluğa sahip olan Türkiye-Suriye sınırının bir sonucu olarak, Türkiye Suriye'deki iç savaştan en çok etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti, iç savaş süresince üzerine düşen tüm insani sorumlulukları yerine getirmeyi temel öncelik olarak kabul etmiş, Suriye'deki insanlık dramından ve vahşet ortamından kaçan milyonlarca Suriye vatandaşını herhangi bir karşılık gözetmeksizin ülkesine kabul etmiştir. Türkiye'nin amacı, Suriyelilerin sınır illerinde kurulan kamplarda "geçici" olarak misafir edilmesi olmakla birlikte, iç savaşın uzaması, Rusya Federasyonu ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgede bir vekâlet savaşına girişmesi ve bölgedeki otorite boşluğundan faydalanan çeşitli terör örgütlerinin yarattıkları istikrarsızlık ve korku ortamının sonucunda bu misafirlik uzamıştır. Sonuç olarak sayıları üç milyonu aşan Suriyeliler kampları terk ederek Türkiye'nin çeşitli illerine dağılmışlardır. Geçici koruma statüsü altındaki Suriyeliler, dağıldıkları illerde iktisadi ve sosyal yaşama katılım sağlamışlardır.

Suriyeli sığınmacıların sosyal ve iktisadi yaşama katılımı Türkiye’de önemli bir tartışma gündemi haline gelmiştir. Sığınmacıların işsizlik sorununu körükledikleri, çalışma yaşamının dengesini bozdukları, kültürel ve sosyal yaşama olumsuz etkileri olduğunu iddia eden pek çok siyasi ve toplumsal eleştiri olmakla birlikte, bu çalışmanın temel sorunsalı bu eleştirilerden bağımsız olarak, Türk çalışanların sığınmacıların işgücüne katılımına karşı olan tutumlarını ortaya koymaktır. Bu bağlamda öncelikle sığınmacı, mülteci ve göçmen gibi temel kavramların tanımlanması gerçekleştirilmiştir. Daha sonraki bölümde sosyoloji, sosyal psikoloji, iktisat ve işletme yazınında öne çıkan ve göçmenlik olgusunu merkezine alan çalışmaların bir taraması gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde Suriyeli sığınmacılar ile aynı işyerinde çalışan yerel işgücünün, sığınmacılara karşı olan tutumunu ölçmeyi hedefleyen alan araştırmasının metodolojisi ve bulguları yer almaktadır. Sonuç bölümünde ise işletmeler ve politika yapıcılar için uygulamaya dönük öneriler ve gelecek çalışmalar için tavsiyeler yer almaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde göçmen, mülteci, sığınmacı gibi temel kavramların netleştirilmesi ve ülkemizdeki Suriyelilerin yasal statülerinin ortaya konması hedeflenmiştir. İkinci bölümde sosyal bilimler yazınında, son yıllarda legal ve illegal göçmenlik üzerine farklı disiplinlerde yapılan çalışmaların taraması gerçekleştirilmiştir. Üçüncü bölümde ise Türk işçilerin sığınmacı çalışma arkadaşlarına yönelik tutumlarını ölçmeyi amaçladığımız çalışmanın yöntemi, uygulaması ve bulguları ortaya konmuştur. Sonuç ve öneriler kısmında bulguların genel bir değerlendirmesi yapılmış ve gelecekteki çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

I. TEMEL KAVRAMLAR

Suriye’de 2011 yılından beri süren iç savaş, tüm bölge ülkeleri ve dünya geneli için büyük bir insani ve siyasi kriz oluşturmuştur. Nisan 2011’de Cilvegözü Sınır Kapısı’ndan Türkiye’ye giriş yapan 252 kişilik ilk kafilenden itibaren sayısı sürekli olarak artan ve Şubat 2020’de 3.587.566 kişiye ulaşan (GİGM, t.y.) Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de siyasi ve sosyal gündemin önemli maddelerinden biri haline geldiği söylenebilir. Tartışma konusu haline gelen önemli hususlardan birisi de Türkiye topraklarında misafir edilen Suriyelilerin hukuki statüsüdür (Kap, 2014: 30-31). Görsel ve yazılı basında, sosyal medyada ve akademik yayınlarda göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramları ile alakalı bir anlam karmaşası yaşandığı söylenebilir. Bu nedenle sosyal bilimlerde göçmenlik ve sığınmacılık literatürünü incelemeye önce, bu anlam karmaşasını gidermenin ve Türkiye’deki Suriyelilerin hukuki durumunu netleştirmenin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (UNHCR), göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramlarının ayrımı ile ilgili olarak çeşitli tanımlar ortaya koymuştur. Bu tanımlamalara göre mülteci, sağlam temellere dayanan şiddet, çatışma ve adil olmayan yargılama korkusu nedeniyle ana vatanını terk eden ve uluslararası korumaya muhtaç olan kişidir (UNHCR, t.y.a). Mülteciler, içinde buldukları konumun aciliyeti ve tehlikesi sebebiyle çevre ülke sınırlarına geçiş yapan, Birleşmiş Milletler nezdinde uluslararası haklara sahip olan ve başta BM olmak üzere ilgili kuruluşlardan ve devletlerden yardım alan insanlardır. Mültecilerin kesin ve net olarak tanımlanması ve haklarının teslim edilmesi, hayati tehlikelerinin ve muhtemel insani krizlerin önlenmesi açısından önemlidir (UNHCR, 2018).

Uluslararası düzeyde geçerli bir göçmenlik tanımı bulunmamakla birlikte, göçmenlik teriminin politika yapıcılar, medya kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar tarafından bir şemsiye kavram olarak mülteci ve sığınmacı gibi kavramları kapsayacak şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanım şekli, kafa karışıklığı yarattığı gibi, mültecilerin sağlık ve güvenlikleri açısından ciddi sonuçlar da doğurabilmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliğine göre göçmenlik, daha iyi ekonomik ve sosyal şartlar edinebilmek amacıyla bireylerin kendi rızalarıyla ve gönüllü olarak ülke değiştirmesidir (UNHCR, 2018). Birleşmiş Milletler nezdindeki tanımlar değerlendirildiğinde göçmenlik ve mültecilik kavramları arasındaki fark belirginleşmektedir. Örneğin; mesleki başarısı ve

yeteneği sayesinde yurtdışında bir firmadan teklif alan bireyin ülke değiştirmesi göçmenlik olarak değerlendirilirken, doğal afet, savaş ve iç savaş, haksız yargılanma korkusu, ayrımcılık ve baskı nedeniyle ülkesini terk eden ve korunmaya muhtaç olan bireyler mülteci statüsünde ele alınmaktadır.

Sığınmacı kavramı ise uluslararası koruma ve dolayısıyla mültecilik talebi olan bireyler için kullanılmaktadır. Bir ülkeye yaptığı mültecilik başvurusu değerlendirme aşamasında olan ve henüz mülteci statüsü almamış bireyler sığınmacı olarak tanımlanabilir. Her mülteci, ülkeler arası hareketliliğinin ilk aşamasında bir sığınmacıdır. Fakat tüm sığınmacıların mülteci statüsünü elde etmesi kesin değildir (IOM, t.y.).

İç savaştan kaçarak ülkelerini terk eden Suriyelilerin Türkiye Cumhuriyeti topraklarındaki hukuki statüsü de tartışmalı konulardan biri olarak göze çarpmaktadır. Türkiye ülkeye gelmesi muhtemel mülteciler için geçerli olmak üzere 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesini kabul eden ülkelerden biridir. Bununla birlikte Türkiye, antlaşmayı imzalarken coğrafi çekince koymuş ve sadece Avrupa ülkelerinden gelen bireyleri mülteci statüsünde değerlendirmiştir. Avrupa dışından gelenler Türkiye'ye geçici olarak sığınabilmektedir. Dolayısıyla iç savaştan kaçan Suriyelilerin Türkiye'de mülteci değil, sığınmacı statüsünde barındıkları söylenebilir. Türkiye, 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği uyarınca, sığınmacı statüsünde değerlendirdiği Suriyelileri geçici koruma altına almıştır. Bununla birlikte, iç savaşın derinleşmesi ve uzaması, Suriyelilerin kısa vadede ülkelerine dönme ihtimalinin azalması üzerine 2014 yılında politika değişikliğine gidilmiş ve 2014 tarihli Uluslararası Koruma Kanunu TBMM'den geçmiştir. Bu kanuna dayalı olarak çıkarılan geçici koruma yönetmeliği ile Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki yasal konumu daha da netleşmiş, devletten alabilecekleri sosyal yardımlar ve sağlık hizmetleri açıklığa kavuşturulmuştur. Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik geçici koruma rejimi, uluslararası kuruluşlarca hukuka uygun ve insani olarak değerlendirilmektedir (Kap, 2014: 31-32).

II. SOSYAL BİLİMLER YAZININDA MÜLTECİLİK, SİĞINMACILIK VE GÖÇMENLİK

Doğal afetler, savaşlar, siyasal ve sosyal baskıların bir sonucu olarak her yıl milyonlarca insan ülkesini ya da evini terk etmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliğinin 2020 Şubat raporuna göre yaklaşık 71 milyon kişi evini terk etmek zorunda kalmıştır. Bunların yaklaşık 26 milyonu mülteci statüsünde iken, 3,5 milyon insan sığınmacı statüsündedir. Geri kalanları ise kendi ülkeleri içinde hareket halindedir ve evlerine dönememektedir (UNHCR, t.y.b). Kendi isteğiyle ülke değiştiren ve daha iyi ekonomik şartlar, kariyer fırsatları ve yaşam olanakları arayan göçmenler bu istatistiklere dahil değildir. Göçmen, mülteci ve sığınmacı sayılarının büyüklüğü, mikro ve makro ölçekte araştırmacıların dikkatini çekmiştir ve pek çok farklı bilimsel disiplin kendi bakış açısından konuyu incelemiştir. Özellikle 20. yüzyıl ile beraber gelişen ulaşım ve iletişim imkânları ve şiddetini arttıran iktisadi rekabet ortamı bireylerin ülke içinde ve ülkeler arası hareketliliğini arttırmış, bu da özellikle sosyal bilimciler için araştırma gündemi haline gelen pek çok sorunsal ortaya çıkarmıştır. Sonuç olarak; psikoloji, sosyoloji, tarih, çalışma ilişkileri, iktisat, işletme ve kamu yönetimi gibi birçok disiplin, kendi içerisinde göçmenlik ve mültecilik olgularını merkeze alan araştırma ajandaları oluşturmuşlardır.

Genel bir değerlendirme yapan Davis (1988), Amerika kıtasının keşfini bir milat olarak kabul ederek 1500 yılından modern zamanlara dek sosyal bilimlerin iş gücü ve insan hareketliliğine nasıl baktığını tarihsel bir perspektiften ele almıştır. Kogan ve Cohen (2008), Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından, İsrail ve Almanya'nın bu ülkeden ayrılmayı düşünen 1,5 milyon Yahudi'yi kabul etme politikalarını ve uyguladıkları göçmenlik kriterlerini karşılaştırmıştır. Daha ziyade göçmenlik olgusuna odaklanan Castles (2000), 21.yüzyılda göçmenlik ve mültecilik faaliyetlerini etkilemesi muhtemel küresel eğilimleri ve öne çıkan problemleri irdlemiştir.

Bauder (2006), Kanada’da yaşayan farklı etnik gruplardan göçmenlerin ve yerel halkın çalışmaya karşı tutumu, işsizlik durumları ve kökenlerini karşılaştırma konusu etmiştir. Oudenhoven ve ark. (1998), Hollanda’da yürüttükleri çalışmada, azınlık grupları olan Türkler ve Faslıların yanı sıra ülkedeki çoğunluğu oluşturan Hollandalı halkın dört farklı göçmen adaptasyonu stratejisine yanıtlarını karşılaştırmışlardır. Kültürlerarası psikoloji perspektifinden göçmenlik olgusunu inceleyen Berry (1997), adaptasyon, kültür edinme ve göçmenlik olguları için geçerli bir kuramsal çerçeve ortaya koymayı amaçlamıştır. Fong ve Chan (2008), ABD ve Kanada’da göçmenler ve mülteciler üzerine yapılan araştırmalarda kullanılan teorik altyapıyı, popülasyon gruplarını ve temel konu başlıklarını 1990-2004 yılları için derlemiştir.

Sorunsal makro iktisadi bir bakış açısı ile ele alan çalışmalarda ise, Facchini ve Mayda (2006), refah devletinin belirleyici unsurları ve bireylerin göçmenlere karşı olan tutumları arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmış, bu doğrultuda farklı ülkelerden topladıkları verileri kullanmışlardır. Bu çalışmanın bulgularına göre, birey olarak yüksek nitelikli işgücünün analiz edildiği durumlarda göçmenlere olan tutum daha pozitif iken, yerel işgücünün niteliği ortalama olarak analize dahil edildiğinde göçmenlik karşıtı tutumlar artmaktadır. O’Rourke ve Sinnott (2006) da 24 farklı ülkeden bireylerin göçmenliğe karşı tutumlarını politik tercihler, sosyo-demografik nitelikler ve iktisadi durum üzerinden inceleme konusu yapmış ve çeşitli iktisadi ve kültürel faktörlerin göçmenliğe karşı tutumu etkilediğini ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde Ruist (2016), makro iktisadi göstergelerdeki değişkenlerin göçmenliğe karşı tutumu nasıl etkilediğini açıklamaya çalışmıştır. Ruist’e göre makroekonomik göstergelerin negatife döndüğü ekonomilerde, göçmenlik karşıtı tutumlar güç kazanmaktadır. Lumpe (2008), göçmenlerin hedefindeki iki büyük ülke olan ABD ve Almanya üzerinden, göçmenlerin yerel işgücü piyasasını nasıl etkilediğini karşılaştırmalı olarak ortaya koymuştur. Yine ABD’yi temel alan bir diğer çalışmada Hainmueller ve ark. (2015), yaygın kanının aksine işgücü piyasasındaki rekabet korkusunun göçmenlik karşıtı bir siyasal iklim yarattığına dair kanıt olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Etnik ve finansal bir bakış açısı kullanan Vadean (2008), Almanya’da ikamet eden Sırp, Mısırlı ve Afgan işgücünün niteliklerini ve ana vatanlarına döviz gönderme davranışlarını karşılaştırmalı olarak incelemiştir.

Uluslararası akademik yazın incelendiğinde çalışmaların ağırlıklı olarak yasal ve gönüllü olarak gerçekleştirilen göçmenlik faaliyetlerine odaklandığı görülmektedir. Bununla birlikte mültecilerin sosyal ve iktisadi yaşama entegrasyonu ve politik iklime etkilerini inceleyen çalışmalar da söz konusudur. Jacob (1994), Salvadorlu mültecilerin Kanada sosyal yaşamına entegrasyonlarını incelemiş ve mültecilerin ekonomik, sosyal, politik ve ideolojik geçmişlerinin entegrasyon sürecini etkilediğini belirtmiştir. Kyle ve ark. (2004), mültecilerin iş yaşamına entegrasyonunu kolaylaştıracak, düşük maliyetli çözüm modelleri ortaya koymaya çalışmışlardır. Yanar ve ark. (2018), Kanada’da işgücüne katılan mültecilerin iş güvenliği ve sağlığı hususunda yerel halka oranla daha fazla problem yaşadığını ortaya koymuş ve bunun sebeplerini açıklamaya çalışmışlardır. Valtonen (1994), Vietnamlı mültecilerin Finlandiya’nın Turku bölgesinde okul, işyeri vb. kamusal alanlarda yaşadıkları adaptasyon problemlerinin doğasını ve döngülerini ortaya koymuş ve çözüm önerileri getirmiştir. Knappert ve ark. (2018), Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacılar üzerine yaptıkları çalışmada, sığınmacıların düşük iş güvenliği şartlarında çalıştıklarını, işyerinde dışlandıklarını ve özellikle kadın sığınmacıların işyerinde taciz ve dışlanmaya daha fazla maruz kaldıklarını iddia etmişlerdir. Müller ve Schmidt (2019), Alman çalışma ilişkileri yaklaşımının, mülteci ve göçmenlerin iş yaşamına entegrasyonundaki işlevini araştırmıştır. Zetter ve ark. (2018), mültecilerin çalışma yaşamına erişim haklarının önündeki engelleri, kısıtlamaları ve gelecek için önerileri ortaya koymuştur.

Türkiye’de ise göçmenlik, mültecilik ve sığınma yazınının nispeten yeni olduğu ve Suriye iç savaşından sonra çalışmaların yoğunlaştığı söylenebilir. Baloğlu Uğurlu ve Akdoğan (2019), sosyal bilgiler dersi öğretmenlerin sığınmacı öğrencilere yönelik görüşlerini ortaya koymuştur. Eryılmaz (2019), mülteci girişimcilik kavramını tanımlamaya ve mülteci girişimciliğinin entegrasyona yapabileceği katkıları göstermeyi amaçlamıştır. Nurdoğan ve Şahin (2019), Türkiye’de dış göç ile artan yabancı sayısının işsizlik üzerindeki etkisini değerlendirmiş ve 1995–2019 dönemini kapsayan bir veri setini zaman serileri analizi ile inceleyerek ülkede artan göçmen ve sığınmacı sayısının işsizlik

oranlarındaki artışın bir nedeni olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Güneş Aslan ve Güngör (2019), İstanbul özelinde Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları sorunları nitel analiz yöntemleri ile ortaya koymuşlardır. Karasu (2018), Suriyeli sığınmacıların yerleştikleri kentlerde sebep oldukları güvenlik risklerini ortaya koymuştur ve gelecekte yaşanması muhtemel problemlerin önlenmesi adına entegrasyon politikası önerileri getirmiştir. Paksoy ve Başdağ (2019), Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar için yaptıkları harcamaların sürdürülemez olduğunu ve sığınmacıların maliyetinin uluslararası toplum tarafından paylaşılması gerektiğini ileri sürmüştür. Tuncel ve Ekici (2019), Suriyeli sığınmacıların Türk siyasetine olan etkisini seçimler ve seçmenler gözünden incelemiştir. Ökten ve ark. (2019), geçici koruma altındaki Suriyelilerin kentlere sosyoekonomik etkisini incelemiş, Suriyelilerin kayıt dışı ancak yurtiçi hasılaya katkı verecek bir şekilde istihdam edildiklerini, karıştırdıkları suç oranlarının normal yüzdelerde seyrettiğini belirtmiştir. Çoban (2018), sığınmacı gençlerin İstanbul işgücü piyasasına katılım sorunları üzerine çalışmıştır. Yıldız ve Yıldız (2017), Suriyelilerin işgücü piyasasına ağırlıklı olarak kayıt dışı olarak katılmalarının Türkiye'ye maliyetlerini ortaya koymuştur.

Türk göçmenlik yazınında Suriyeli sığınmacıların iktisadi ve siyasi etkilerinin yanı sıra, sosyal yaşamları ve hukuki hakları ile ilgili çalışmalar da yapılmıştır. Bahadır ve Uçku (2016), Suriyeli çocukların çalışma durumlarını ve eğitimden uzak kalmalarını gündeme getirmiştir. Dönmez Kara (2016), Suriyeli sığınmacıların çalışma hakkını sosyal politika bağlamında değerlendirmiş, bunun kaçak sığınmacıların kayıt altına alınmasına ve kayıt dışı istihdamın engellenmesine katkısı olacağını belirtmiştir. Şahankaya Adar (2018), Suriyeli sığınmacıların işgücü piyasasına yedek işgücü olarak eklendiğini, bunun esnek ve eğreti çalışma biçimlerini yaygınlaştırmayı amaçlayan kapitalizmin işine geldiğini ve Suriyeli işgücünün yeni prekarya olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Yaylacı (2017), eleştirel söylem analizi yordamıyla Eskişehir yerel basınında Suriyeli sığınmacılara yönelik yapılan haberleri irdelemiştir.

Suriyeli sığınmacılar başta siyasi, iktisadi, sosyolojik ve psikolojik perspektiflerden olmak üzere ancak bir kısmına yukarıda yer verebildiğimiz pek çok farklı çalışmada incelenmiştir. Bununla birlikte Suriyeli sığınmacıların işyerinde bir arada çalıştıkları Türk işgücünün, Suriyelilere yönelik tutumu ve görüşlerine ilişkin çalışmalara rastlanmamıştır. Literatürde rastlanan Yılmaz ve Güler (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Y kuşağı çalışanlarının Suriyeli istihdamına bakışı konusu göze çarpsa da bu çalışmanın örnekleminin Suriyeliler ile bir arada çalışmayan akademisyenler olması, çalışmayı farklı bir konuma yerleştirmektedir.

III. TÜRK İŞGÜCÜNÜN SİĞINMACILARA KARŞI TUTUMU: BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Suriyeli sığınmacıların işgücüne katılımı, sosyolojik, iktisadi ve siyasi olmak üzere pek çok akademik perspektiften araştırma konusu edilmesine rağmen, özellikle işyerindeki Suriyelilere karşı yerel işgücünün tutumu üzerine bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. İşletme organizasyonunun amaçlarına sorunsuz bir şekilde ulaşması için, çalışma ortamında takım ruhunun ve birliğin sağlanması son derece önemlidir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'nin pek çok ilinde kayıtlı veya kayıt dışı olarak çalışma yaşamına katıldıkları bilinen bir gerçektir. Yerel işgücünün beraber çalıştıkları sığınmacılara karşı tutumunu anlamak, pozitif bir örgüt iklimi yaratmak, işyerindeki birlik ortamını pekiştirmek, oluşması muhtemel problemler için önlem almak ve işletme performansını yukarı taşımak açısından önem taşımaktadır.

III.I. Amaç ve Kapsam

Bu çalışmanın amacı, işyerinde Suriyeli sığınmacılar ile bir arada çalışan Türk işgücünün sığınmacılara karşı tutumlarını ölçmektir. 24 Şubat 2021 itibarıyla ülkemiz 3.656.525 Suriyeli

sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır (Multeciler.org.tr, t.y.) ve bu kişilerin önemli bir bölümü resmi ya da kayıt dışı olarak çalışma yaşamına katılmış bulunmaktadır. İşyerinde sığınmacılarla aynı ortamda çalışan Türk işçilerinin sığınmacılara karşı tutumlarının anlaşılmasının, işletme performansı, örgüt iklimi, çalışma barışı, motivasyon ve entegrasyon açısından önem taşıdığı düşünülmektedir. Bu bağlamda, İstanbul ve Bursa’da, Suriyeli sığınmacılar ile bir arada çalışan Türk işgücü üzerinde nicel araştırma yöntemleri ile bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. İstanbul ve Bursa, sırasıyla Türkiye’de en çok Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan birinci ve yedinci kentler olarak göze çarpmaktadır. Şubat 2021 itibarıyla İstanbul 521315, Bursa ise 178683 kayıtlı sığınmacı barındırmaktadır (Multeciler.org.tr, t.y.). Araştırma evrenini, sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı kentlerde Suriyeli sığınmacılar ile çalışan Türk işgücü oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini ise yukarıda belirtildiği gibi İstanbul ve Bursa’nın sanayi bölgelerinde, Suriyeli sığınmacılar ile birlikte çalışan 483 Türk mavi yakalı çalışan olarak belirlenmiştir. Suriyeli sığınmacıların, Türkiye’nin pek çok ilinde iş hayatında yer aldıkları bilinmektedir. Araştırma örnekleminin sadece İstanbul ve Bursa illerinden seçilmesi ve ağırlıklı olarak tekstil sektöründen mavi yakalı çalışanlar içermesi, çalışmanın temel kısıtlılığını oluşturmaktadır.

III.II. Yöntem ve Ölçme Aracı

Araştırma, nicel bir perspektiften ve betimleyici bir karakter ile kurgulanmıştır. Sorunsalın kökenine inmeden önce, anahtar unsurların betimlenmesi amaçlanmış, bu nedenle herhangi bir hipotez kurgulanmamıştır. Suriyeli sığınmacılar ile beraber çalışan Türk işgücünün sığınmacılara karşı tutumlarının ölçülmesi, önceden hazırlanmış bir anket formu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Anket formu işçiler ile yüz yüze görüşülerek uygulanmış, örneklem seçimi rastgele gerçekleştirilmiştir. İşçilere, anket formunu doldururken anonim kalacakları garantisini verilmiş, kendilerini ve çalıştıkları firmaları tanımlayabilecek herhangi bir soruya anket formunda yer verilmemiştir.

İşçilerin Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlarını ölçmek için European Social Survey tarafından hazırlanan soru modülü kullanılmıştır. Bu modül, Avrupa Birliği ülkelerinde mülteci ve göçmenlik karşıtı tutumları gözlemlemek amacıyla her sene düzenli olarak tekrar edilen ve kâr amacı gütmeyen Avrupa sosyal araştırma programının önemli bir parçasıdır (ESS, t.y.).

İşçilere yöneltilen anket formu, 5’li Likert ölçeği ile değerlendirilmesi istenen 13 ifadeden oluşmaktadır. ESS soru modülü Türkçeye çevrilirken, yerel kültürü ve sosyal yapıyı temsil açısından ifadelerde hafif değişikliklere gidilmiştir. Örneğin din ile ilgili ifadelerde Hıristiyanlık olgusu, Müslümanlık ile değiştirilmiştir. Nicel verilerin analizinde SPSS yazılımı (Sürüm 23.0) kullanılmıştır. 13 ifadeden oluşan ve yerel işgücünün sığınmacılara yönelik tutumunu ölçmeyi amaçlayan soru formunun Cronbach’s Alpha değeri 0,735 olarak saptanmıştır.

III.III. Bulgular

a. Demografik veriler

Yerel işgücünün sığınmacı çalışanlara karşı tutumlarını ortaya koymaya çalışan bu alan araştırmasına, farklı cinsiyetlerden, yaş gruplarından ve eğitim seviyesinden işçiler katılmışlardır. Örneklem grubundaki çalışanların %68,9’u erkek, %31,1’i ise kadındır. Frekans analizi sonuçlarına göre örneklem grubunun %31,7’ünü 18-24 yaş aralığındaki işçiler oluşturmaktadır. 25-34 yaş aralığındaki işçiler katılımcıların %38,4’ünü temsil ederken, 35-49 yaş arası işçilerin temsili %16,1 de kalmıştır. 50 yaş üzeri çalışanlar örneklem grubunun 13,8’ini meydana getirmişlerdir.

Örneklem grubunun eğitim seviyesine bakıldığında, lise mezunlarının çoğunluğu temsil ettiği görülmektedir. Anket formuna yanıt veren işçilerin %40,6’sı (N=196) lise mezunudur. Lise mezunlarını %19,5 oranıyla ilköğretim mezunları takip etmektedir. Ön lisans mezunu olan çalışanların örneklem grubundaki oranı %18,4, lisans mezunlarının ise %16,9 olarak kayda geçmiştir. Örneklem

grubunun %4,6'lık geri kalanı ise lisansüstü eğitim programlarından mezundur ya da eğitimleri devam etmektedir.

b. Çalışma yaşamında yerel işgücünün göçmen ve sığınmacılara yönelik tutumları

Yerel işgücünün sığınmacılık ve göçmenliğe dönük tutumlarının ölçülmesi, yukarıda detayları paylaşılan 13 maddelik bir anket formu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu 13 maddenin öncesinde, çalışanların göçmenlik, mültecilik ve sığınmacılık gibi konulardaki genel tutumlarının değerlendirilmesi amacıyla tek bir soru yöneltilmiştir (Göçmenlik ve mültecilik olguları hakkındaki genel tutumunuz nedir?).

Tablo 1. Göçmenlik ve Mültecilik Hakkındaki Genel Tutum

Göçmenlik ve mültecilik olguları hakkındaki genel tutumunuz nedir?			
	Frekans	Yüzde	
Geçerli	İnsanların ülke sınırları olmadan özgürce dolaşımı ve çalışması taraftarıyım.	107	22,2
	Sadece kendini ispatlayan ve ev sahibi ülkeden davet alan eğitilmiş/yetenekli kişilerin dolaşımı mümkün olmalıdır	81	16,8
	Sadece savaş ve doğal afet durumları için geçici mültecilik taraftarıyım	167	34,6
	Tatil ve eğitim gibi durumlar kabul edilebilir olmakla birlikte her ülkenin vatandaşı kendi ülkesinde yaşamalıdır	96	19,9
	Her türlü çalışma, oturma izni ve acil durum göçmenliğine/mülteciliğine karşıyım	32	6,6
	Toplam	483	100,0

Tablo 1 incelendiğinde, katılımcıların önemli bir bölümü (%34,6), sadece doğal afet ve savaş gibi olağanüstü durumlarda bireylerin ülkeler arası hareketliliğini desteklemektedirler. Katılımcıların %6,6'sı, sebep her ne olursa olsun ülkeler arası insan ve işgücü hareketliliğine karşıdır. %19,9'luk kesim ise tatil ve eğitim gibi geçici süreli hareketliliği savunmaktadır. Araştırmaya katılan işgücünün %16,8'i daha iyi bir yaşam ve kariyer için yasal göçmenliği desteklemektedir. Katılımcıların yaklaşık olarak %22'sinin serbest dolaşımı desteklediği görülmektedir. Soruya verilen yanıtlar değerlendirilecek olursa, katılımcıların önemli bir bölümünün insanların uluslararası hareketliliğine sıcak bakmadıkları, uluslararası hareketliliğin ancak belirli koşullar altında ve sınırlı süreli (savaş, doğal afet, eğitim) gerçekleşmesini destekledikleri söylenebilir.

Tablo 2. Türk İşgücünün Göçmen ve Mülteci İşçilere Yönelik Tutumu

	(Kesinlikle Katılmıyorum)	(Katılmıyorum)	(Tarafsızım)	(Katlıyorum)	(Kesinlikle Katlıyorum)
1.Çalışma yaşamına katılacak göçmenler/mülteciler Türk olmalıdırlar (ET)	103 21%	101 20%	93 19%	87 18%	99 20%
2.Çalışma yaşamına katılacak göçmenler/mülteciler başka etnik gruplardan ya da ırklardan olabilirler (ET)	87 18%	71 14%	86 17%	165 34%	74 15%
3.Çalışma yaşamına katılacak göçmenler/mülteciler Müslüman	167 34%	125 25%	95 19%	61 12%	35 7%

olmalıdır (K)										
4.Çalışma yaşamına katılacak göçmenler/mülteciler başka dinlerden olabilir (K)	50	10%	31	6%	86	17%	170	35%	146	30%
5.Çalışma yaşamına katılacak göçmenler/mülteciler ülke ekonomisi için iyidir (EK)	115	23%	109	22%	127	26%	93	19%	39	8%
6.Çalışma yaşamına katılacak göçmenler/mülteciler ülkenin kültürel yaşamını da zenginleştirir (K)	144	29%	102	21%	92	19%	109	22%	36	7%
7.Çalışma yaşamına katılacak göçmenler/mülteciler ülkeyi daha iyi bir yer haline getirir(G)	168	34%	134	27%	124	25%	40	8%	17	3%
8.Çalışma yaşamına katılacak göçmenler/mülteciler ülkeyi daha yaşanmaz hale getirir(G)	52	10%	72	14%	147	30%	100	20%	112	23%
9.Çalışma yaşamına katılacak göçmenler/mülteciler mutlaka eğitilmiş olmalıdır (K)	19	3%	37	7%	71	14%	138	28%	218	45%
10.Çalışma yaşamına katılacak göçmenler/mülteciler ülkenin resmi dilini konuşmalıdır (K)	22	4%	45	9%	52	10%	111	22%	253	52%
11.Çalışma yaşamına katılacak göçmenler/mülteciler beyaz (ırk) olmalıdır (ET)	260	53%	118	24%	64	13%	15	3%	26	5%
12.Çalışma yaşamına katılacak göçmenler/mülteciler kalifiye personel eksikliği olan alanlarda çalışmalıdır (EK)	68	14%	75	15%	134	27%	121	25%	85	17%
13.Çalışma yaşamına katılacak göçmenler/mülteciler yerel yaşam tarzına uymalıdır (K)	25	5%	30	6%	43	8%	145	30%	240	49%

Suriyeli sığınmacılar ile aynı işyerini paylaşan Türk işgücüne, göçmenlik ve mültecilik olgularına yönelik tutumlarını ölçmek için yönlendirilen soru formu, katılımcıların soru formuna verdikleri cevapların frekans dağılımı ve soruların alakalı olduğu alanlar Tablo 2’de gösterilmiştir (ET=Etnik, EK=Ekonomik, K=Kültürel, G=Genel).

Türk işgücünün, göçmen ve mülteci işçilerin etnik kökenlerine (ET) yönelik verdikleri yanıtlar incelendiğinde, katı ve sistematik bir ırkçılıktan söz etmekten güçtür. Etnisite odaklı ilk soruda (1 no’lu ifade), katılımcılar çalışma yaşamına katılacak mültecilerin/göçmenlerin diğer ülkelerdeki Türkler olması gerektiği ile ilgili olarak net bir dağılım sergilememişlerdir. Bu ifadeyi onaylayan ve onaylamayan katılımcı sayısı birbirine oldukça yakındır. Bununla birlikte, etnisite odaklı ikinci soruda, katılımcıların yaklaşık %49’u, Türkiye’de çalışacak göçmen ve mültecilerin farklı ırklardan olabileceğini vurgulamışlardır. Etnisite ile alakalı anket formundaki son ifade beyaz ırk ile ilgilidir. Bu ifadeye verilen yanıtlar incelendiğinde, ülkede çalıştırılacak göçmen ve mültecilerin ten rengi ve ırkı ile alakalı olarak herhangi bir ayrımcılık ve önyargı olmadığı görülecektir. Tüm bu veriler ışığında, Türkiye’de çalışacak göçmen ve mültecilere yönelik olarak ırkçı bir tutum sergilenmediği, bununla birlikte katılımcıların azımsanamayacak bir bölümünün ise Türk göçmen ve mültecileri yeğlediği söylenebilir. Bu veriler, Türk işgücünün hafif de olsa bir etnosentrizm eğilimi olduğu şeklinde yorumlanabilir.

ESS soru modülünde yer alan ve yerel işgücünün mültecilerin/göçmenlerin dinlerine yönelik tutumlarına ilişkin sorularda Hıristiyanlık ibaresi, daha önce de belirttiğimiz gibi Müslümanlık olarak değiştirilmişti. Din, soru formunda kültürün (K) bir alt boyutu olarak ele alınmıştır. Tablo 3’teki 3 ve 4. ifadeler incelendiğinde, göçmen ve mültecilerin dinleri ile alakalı olarak herhangi bir önyargı ve negatif tutum olmadığı, Müslüman olmayan mülteci ve sığınmacıların da çalışma yaşamına katılabileceği yönündeki ifadeler ağırlıktadır. Mülteci ve göçmen işçilerin Müslüman olması gerektiğini düşünenlerin toplam oranı 3.ifade için %19’da kalmıştır. 4. ifadeye verilen yanıtlar da bunu

doğrulamaktadır. Sonuç olarak Türk işgücünün, ülkede misafir edilecek göçmen, mülteci ya da sığınmacı işgücünün dini geçmişiyle ilgilenmediği, bu konuda ayrımcı ve ayrıştırıcı bir tutum içerisinde olmadığı söylenebilir.

Türkiye’de çalışacak göçmen ve mültecilerin kültürel yaşamı zenginleştireceğine inanan katılımcıların sayısı azınlıkta kalmıştır (6 no’lu ifade). Alan araştırmasına katılan Türk işçilerin toplamda yarısı, göçmen ve mülteci işçilerin kültürel yaşamı zenginleştireceğine inanmadığını belirtmiştir. Göçmen ve mülteci işçilerin kültürel zenginlik ve çeşitlilik yaratacağına inananların toplam oranı ise %29 olmuştur. Kültürün en önemli boyutlarından biri dildir. Katılımcıların önemli bir bölümü de (%74), Türkiye’de çalışacak mülteci ve göçmenlerin Türkçe bilmesi gerektiğini vurgulamışlardır (10 no’lu ifade). Toplamda, Türk işçilerin sadece %13’ü yabancı işçilerin Türkçe konuşmasına gerek olmadığını düşünmektedir. Dil, katılımcıların önemli bir bölümünün hemfikir olduğu, soru formundaki en yüksek ortalama değerinde elde edildiği kültürel boyut olarak göze çarpmaktadır.

Katılımcıların kayda değer bir kısmının üzerinde durduğu bir diğer husus eğitimidir (9 no’lu ifade). Türk çalışanlar, ülkede çalışmasına izin verilecek göçmen ve mültecilerin iyi eğitim almış olmaları gerektiğini düşünmektedirler. İyi eğitim almamış göçmen ve mültecilerin ülkede çalışmasına sıcak bakanların toplam oranı %10’da kalmıştır. Kültürün bir diğer alt boyutu olarak değerlendirdiğimiz yaşam tarzının göçmen ve mülteci işçiler tarafından benimsenmesi de, yerel işgücü için son derece kritik olarak değerlendirilmiştir (13 no’lu ifade). Katılımcıların toplamda %79’u, yabancı işgücünün Türk yaşam tarzını benimsemesi gerektiğini düşünmektedir.

Literatür taramasında da belirttiğimiz gibi, yerel halkın göçmen ve mültecilere yönelik tutumunu etkileyen en önemli faktörlerden birisi ekonomidir ve bu konuda pek çok çalışma ortaya konmuştur. Anket formunda yer alan 5 ve 12 no’lu ifadeler, göçmenlere yönelik tutumun ekonomik alt boyutunu oluşturmaktadır. 5 no’lu ifadeye verilen yanıtlar incelenecek olursa, göçmen ve mültecilerin ülke ekonomisine katkıları konusunda yerel işgücünün tutumu negatife daha yakındır. Katılımcıların önemli bir bölümü (%26) bu soruda çekimser kalmayı tercih etmiş, %45’i ise göçmen ve mültecilerin ekonomiye katkı sağlayacağına inanmadıklarını belirtmişlerdir. 12 no’lu, göçmen ve mültecilerin çalışacakları iş alanlarına yönelik ifadeye ise, pragmatist bir tutum gözlemlenmektedir. Yine bu soruda katılımcıların %27’si çekimser kalmayı tercih etmiş, toplamda %42’si ise ülkenin kalifiye personel eksikliği çektiği alanlara göçmen ve mülteci kabulünü desteklemiştir. Sonuç olarak; ekonomik boyut göz önüne alındığında, Türk işgücünün göçmen ve mültecilere yönelik tutumunun negatife kaydığı söylenebilir.

Soru formundaki 7 ve 8 no’lu ifadeler genel kategoride değerlendirilmiştir. Bu ifadeler verilen yanıtlar değerlendirilecek olursa, göçmen ve mülteci işçilerin ülkeyi daha iyi bir yer haline getireceğine inancın oldukça düşük olduğu (toplam %11) söylenebilir. Göçmen ve mülteci işgücünün ülkeyi daha yaşanmaz hale getireceğine inananların toplamı ise katılımcıların %43’ü olmuştur. Her iki ifade için de çekimser kalanların oranları nispeten yüksek olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte bu iki ifade için genel bir değerlendirme yapılacak olursa, göçmen ve mültecilerin ülkeyi yaşamak için daha iyi bir yer yapacaklarına olan inanç düşüktür.

Bulgular ile ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında, Türk işçilerin göçmen ve mülteci işçilerin dinlerine ve etnik kimliklerine dönük ayrımcı tutumlar sergilemedikleri söylenebilir. Bununla birlikte ülkeye kabul edilecek yabancı işçiler ile ilgili olarak hafif de olsa etnosentrik bir tutumdan söz etmek mümkündür. Göçmen ve mülteci işçilerin ülke ekonomisine olumlu katkı yapacaklarına olan inanç düşüktür ve ülke ekonomisi için kalifiye işçilerin çalışabilmesi yönünde pragmatist bir eğilim mevcuttur. Kültürel boyuttan bakıldığında iyi eğitim almanın, Türkçe’nin ve Türk yaşam tarzının kırmızı çizgiler olarak göze çarptığı görülmektedir. Örneklem grubundaki Türk işgücü, göçmen ve mülteci işçilerin Türkçe bilmesi, eğitilmiş olması ve Türk yaşam tarzını benimsemesi gerektiği yönünde katı bir tutum ortaya koymuştur. Son olarak, Türk işgücünün, göçmen ve mülteci işçilerin Türkiye’yi daha yaşanabilir bir ülke haline getireceklerine inanmadıkları, hatta önemli bir kısmının ülkedeki yaşamı daha da çekilmez kılacaklarını düşündükleri söylenebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Son yıllarda dört milyona yakın Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye’de, bu sığınmacıların işgücüne katılması önemli sosyal, iktisadi ve siyasi tartışmalar yaratmıştır. Herhangi bir hipotez kurgulamadan, betimleyici bir mantalite ile yürütülen bu alan araştırmasında, mavi yakalı Türk işgücünün sığınmacı iş arkadaşlarına ilişkin tutumlarını ortaya koyarak gelecekteki çalışmalar için bir zemin oluşturulması hedeflenmiştir.

Araştırma sonuçları, örneklem grubundaki işgücünün göçmen ve mültecilere dönük olarak din ve ırk temelli ayrımcılık uygulamadığını, sistematik ve organize ırkçılıktan söz etmenin mümkün olmadığını göstermiştir. Bununla birlikte sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel bağlamda mülteci ve göçmen işçilere yönelik beklentilerin yüksek ve tutumların ağırlıklı olarak negatif eğilimli oldukları söylenebilir. Ülkede çalıştırılacak göçmen ve mültecilerin eğitilmiş ve kalifiye olmaları gerektiği yönünde pragmatist bir tutum gözlemlenmiştir. Çalışma Türk işçilerin sığınmacı arkadaşlarına yönelik tutumunu mikro bir perspektiften, daha ziyade organizasyon içerisindeki işgücünün uyumu ve motivasyonu açısından ele alsa da, bu uyumun sağlanması için daha geniş bir perspektifle sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerektiği bulgulara göze çarpmaktadır.

Politika yapımcılar için, daha etkili kültürel entegrasyon programları uygulamanın gerekliliği göze çarpmaktadır. Mülteci ve göçmenlerin kontrolsüz bir şekilde işgücüne katılmaları yerine, çeşitli oryantasyon ve eğitim programlarından geçirildikten sonra işbaşı yapmaları kültürel uyum açısından faydalı olacaktır. Göçmen ve mültecilerin Türkiye’deki kalış sebeplerinin ve sürelerinin kamuoyuna daha iyi açıklanması, kayıt dışı istihdamlarının engellenerek vergi ve sosyal güvenlik sistemine dahil edilmeleri, Türk işgücündeki ve kamuoyundaki olumsuz tutumları yumuşatabilecek, hatta pozitif çevirebilecektir. Kamuoyundaki tutumun olumluya dönüşmesi sonucunda işletme(ler) içerisindeki iklimin de daha olumlu olacağı düşünülmektedir.

İşletme sahipleri ve yöneticileri açısından da, alan araştırmasının sonuçları önemli satırbaşları içermektedir. İş başı ve iş dışı eğitim programları ile kültürel kaynaşma sağlanmalı, mentorluk ve koçluk programlarıyla göçmen ve mülteci işçilerin Türk çalışma yaşamına intibakı sağlanmalıdır. Göçmen ve mülteci işçilerin Türk dili ve yaşam tarzı, Türk çalışma kültürü hakkında eğitimi için bütçe ve zaman ayrılması faydalı olacaktır. Bu işçilerin kayıt dışı istihdamına son verilmesi, Türk işçiler ile aynı haklara sahip olması ve takım çalışması gibi uygulamalar ile işyerindeki ikili çalışan yapısının sonlandırılması da, çalışma barışının sağlanması ve sığınmacı işçilerin haklarının teslimi açısından önem taşımaktadır. Bu şekilde örgüt iklimi iyileşecek, işyerindeki sosyal mekanizma daha iyi çalışacak ve hem Türk hem de yabancı işçilerin performansı yükselecektir.

Betimleyici nitelikte yürütülen bu alan araştırmasının önemli kısıtlılıklar altında yürütüldüğü de göz önünde bulundurulmalı ve sonuçlar bu perspektiften değerlendirilmelidir. Araştırma örneğine dâhil edilen işçiler sadece İstanbul ve Bursa’daki sanayi işletmelerinden rastgele olarak seçilmişlerdir. Bu bağlamda, araştırma sonuçlarının tüm Türk işçilere genellenebilirliğinden söz etmek güçtür. Araştırmada kullanılan veri toplama aracının Avrupa kökenli olması ve Türkçe olarak daha önce geçerliliğinin ve güvenilirliğinin test edilmemiş olması çalışma sonuçları değerlendirilirken dikkate alınması gereken bir diğer kısıtlılıktır. Gelecekte yapılan çalışmalar sığınmacıların yine ağırlıklı olarak iş yaşamına katıldığı sınır kentlerine ve farklı sektörlerle odaklanabileceği gibi, daha çeşitli demografik faktörleri analizlere dâhil ederek karşılaştırmalı sorgulamalar da ortaya koyabilirler. İçinde bulunduğumuz coğrafyadaki iktisadi ve siyasi çalkantılar bir süre daha devam edecek gibi görünmektedir ve uluslararası geçici koruma kapsamındaki sığınmacıların kısa vadede ülkeden ayrılma olasılığı giderek azalmaktadır. Bu nedenle iktisat, işletme ve endüstri ilişkileri yazınının mülteci ve sığınmacılar konusunda henüz söyleyeceği çok fazla söz bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Bahadır, H., & Uçku, R. (2016). İzmir'in bir mahallesinde yaşayan 6-17 yaş arasındaki Suriyeli çocukların çalışma durumları ve çalışma durumlarını etkileyen etmenler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 30(3), 117–124.
- Baloğlu Uğurlu N., & Akdovan, M. (2019). Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Perspektifinden Mülteci Öğrenciler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 782–801.
- Bauder, H. (2006). Origin, Employment Status and Attitudes Towards Work: Immigrants in Vancouver, Canada. *Work, Employment and Society*, 20(4), 709–729.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5–68.
- Castles, S. (2000). International Migration at the Beginning of the Twenty-First Century: Global Trends and Issues. *International Social Science Journal*, 52, 269–281.
- Çoban, B. (2018). Türkiye’de işsizlik profili bağlamında Suriyeli gençlerin İstanbul işgücü piyasasına katılım sorunları. *Çalışma ve Toplum*, 56(1), 193–216.
- Davis, K. (1988). Social science approaches to international migration. *Population and Development Review*, 14, 245–261.
- Dönmez Kara, C. Ö. (2016). Türkiye’de yabancıların çalışma hakkı: Suriyelilerin işgücü piyasasındaki durumu. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 151–174.
- Eryılmaz, M. (2019). Mülteci Girişimcilik. Karadal, H. (Ed.). *Girişimcilik içinde* (s. 330–346). İstanbul: Beta Yayınevi.
- European Social Survey (t.y.). *Immigration (ESS1 2002, ESS7 2014)*. Erişim adresi: <https://www.europeansocialsurvey.org/data/themes.html?t=immigration>. Erişim tarihi: 12.07.2019
- Facchini, G., & Mayda, A. M. (2006). Individual Attitudes towards immigrants: Welfare-State determinants across countries. *CESifo Working Paper No.1768*, Center for Economic Studies and Ifo Institute, Munich.
- Fong, E., & Chan, E. (2008). An Account of immigration studies in The United States and Canada, 1990–2004. *The Sociological Quarterly*, 49(3), 483–502.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (t.y.). *Geçici Koruma*. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. Erişim tarihi: 26.02.2020
- Güneş Aslan, G. & Güngör, F. (2019). Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye göç sonrası yaşadığı sorunlar: İstanbul örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 1602–1632.
- Hainmueller, J., Hiscox, M. J., & Margalit, Y. (2015). Do concerns about labor market competition shape attitudes toward immigration? New evidence. *Journal of International Economics*, 97(1), 193–207.
- International Organization for Migration (t.y.). *Key migration terms*. Erişim adresi: <https://www.iom.int/key-migration-terms>. Erişim Tarihi: 20.02.2020
- Jacob, A. G. (1994). Social integration of Salvadoran refugees. *Social Work*, 39(3), 307–312.
- Kap, D. (2014). Suriyeli mülteciler: Türkiye’nin müstakbel vatandaşları, *Akademik Perspektif*, 30–35.
- Karasu, M. A. (2018). Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların kentlerde neden oldukları güvenlik riskleri. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 36(2), 51–73.
- Knappert, L., Kornau, A., & Figengül, M. (2018). Refugees’ exclusion at work and the intersection with gender: Insights from the Turkish-Syrian border. *Journal of Vocational Behavior*, 105, 62–82.
- Kogan, I., & Cohen, Y. (2008). Educational selectivity and labour market Attainment of Jewish immigrants from the former Soviet Union in Israel and Germany in the 1990s. Kolb H., & Egbert H. (Ed.), *Migrants and Markets: Perspectives from Economics and the Other Social Sciences içinde* (ss. 104–119). Amsterdam University Press.
- Kyle, L., Macdonald, F., Doughney, J., & Pyke, J. (2004). Refugees in the labour market: Looking for cost effective models of assistance. *Work and Economic Policy Unit*, Victoria University. Erişim adresi: http://library.bsl.org.au/jspui/bitstream/1/6121/1/refugees_in_labour_market.pdf. Erişim tarihi: 25.02.2020

- Lumpe, C. (2008). The impact of immigration on the labour market: A survey. H. Kolb, & H. Egbert (Ed.), *Migrants and Markets: Perspectives from Economics and the Other Social Science* içinde (ss. 20–45). Amsterdam University Press.
- Müller, A., & Schmidt, W. (2019). Workplace universalism—the function of German industrial relations for the integration of migrant workers and refugees. *Paper for the ILERA European Congress 2019: Perspectives of Employment Relations in Europe*. Erişim adresi: <https://ilera2019.giraweb.de/sites/ilera2019.giraweb.de/files/webform/papers/ilera-2019-paper-119-Schmidt.pdf>. Erişim tarihi: 25.02.2020.
- Multeciler.org.tr (t.y.). Türkiye’deki Suriyeli mülteci sayısı. Erişim adresi: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>. Erişim tarihi: 20.03.2021.
- Nurdoğan, A. K., & Şahin, M. (2019). Türkiye’ye yönelen uluslararası göç işsizliğin bir nedeni mi?. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 2201–2223.
- O’Rourke, K. H., & Sinnott, R. (2006). The determinants of individual attitudes towards migration. *European Journal of Political Economy*, 22, 838–861.
- Oudenhoven, J. P. V., Prins, K. S., & Buunk, B. P. (1998). Attitudes of minority and majority members towards adaptation of immigrants. *European Journal of Social Psychology*, 28(6), 995–1013.
- Ökten, A., Ökten, S., & Gül, H. (2018). Geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de kentlere sosyoekonomik etkisi. *12.Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildiriler E-Kitabı*, 753–767.
- Paksoy, H. M., & Başdağ, G. C. (2019). The necessity of externalization of costs of Syrian refugees (The case of Turkey). *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18(3), 1113–1120.
- Ruist, J. (2016). How the macroeconomic context impacts on attitudes to immigration: Evidence from within country variation. *Social Science Research*, 60, 125–134.
- Şahankaya Adar, A. (2018). Türkiye’de yeni prekarya Suriyeli işgücü mü?. *Çalışma ve Toplum*, 56(1), 13–36.
- Tuncel, G., & Ekici, S. (2019). Göçün siyasal etkisi: Suriyeli göçmenlerin Türkiye siyasetine etkisi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 48–72.
- United Nations High Commissioners for Refugees. (t.y.a) *Asylum and Migration*. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/asylum-and-migration.html>, Erişim Tarihi: 20.02.2020.
- United Nations High Commissioners for Refugees. (t.y.b) *Figures at a glance*. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>. Erişim tarihi: 21.02.2020.
- United Nations High Commissioners for Refugees. (2018). *Refugees and migrants: Frequently asked questions*. Erişim adresi: <https://www.refworld.org/docid/56e81c0d4.html>. Erişim Tarihi: 20.02.2020.
- Vadean, F. (2008). Skills and remittances: The Case of Afghan, Egyptian and Serbian immigrants in Germany. Kolb H., & Egbert H. (Ed.), *Migrants and Markets: Perspectives from Economics and the Other Social Sciences* içinde (ss. 203–223). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Valtonen, K. (1994). The adaptation of Vietnamese refugees in Finland. *Journal of Refugee Studies*, 7(1), 63–78.
- Yanar, B., Kosny, A., & Smith, P. M. (2018). Occupational health and safety vulnerability of recent immigrants and refugees. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(9), 2004.
- Yaylacı, F. G. (2017). Eskişehir yerel basınında “mülteciler” ve “Suriyeliler”. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20(1), 1–40.
- Yıldız, T., & Yıldız, İ. (2017). Suriyelilerin Türkiye ekonomisinde kayıt dışı istihdama etkileri ve bunun yansımaları olarak Türkiye’ye maliyetleri üzerine bir inceleme. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 30–46.
- Yılmaz, B., & Güler, Ç. U. (2019). Y kuşağı çalışanlarının Suriyelilerin istihdamına bakışı: Akademik personel üzerine bir çalışma. *Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 231–253.
- Zetter, R., & Ruaudel, H. (2018). Refugees' right to work and access to labour markets: Constraints, challenges and ways forward. *Forced Migration Review*, (58), 4–7.

Etik Beyanı : Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde ÖHÜİBF Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazar(lar)ına aittir.

İlgili çalışmada kullanılan veriler 2018 ve 2019 yıllarında toplanmış ve analiz edilmiştir. Veriler 2020 yılı öncesinde toplandığından etik kurul kararı gerekmemektedir.

Yazar Katkıları : Ahmet Murat ÖZKAN, çalışmanın I, II ve III numaralı bölümlerinde ve genel araştırma tasarımı aşamalarında katkı sağlamıştır. Ali Oğuz Bayrakçıl ise çalışma kapsamında toplanan verilerin nicel analizinde ve çalışmanın III numaralı bölümünde katkı sunmuştur. I. yazarın katkı oranı: %65, 2. yazarın katkı oranı %35'tir.

Çıkar Beyanı : Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur. Çalışmanın finansmanı için herhangi bir kişi veya kurumdan destek alınmamıştır.

Teşekkür : Yazarlar, Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi'nin değerli hakemlerine çalışmanın revizyon sürecindeki geribildirimleri için, fedakâr dergi editörlerine ise ayırdıkları vakit ve emekleri için teşekkür ederler.

Ethics Statement : The author of this research paper acknowledge that they have followed scientific ethical codes during preparation and publication of this research. In case of any ethical breach, only the authors of this paper are to be held responsible. Data used in this research was gathered during the years 2018 and 2019.

Author Contributions : Ahmet Murat ÖZKAN has contributed to this paper extensively in sections I, II and III. He also designed the research methodology. Second author, Ali Oğuz BAYRAKÇIL, is responsible for quantitative data analysis and section III of the paper. Their contribution rate to this research is %65 and %35, respectively.

Conflict of Interest : Authors report that there is no conflict of interest between authors and/or with other institutions.

Acknowledgement : Authors like to thanks referees and editors of Ömer Halisdemir University Journal of Economic and Administrative Sciences for their revisions, insights, and efforts on this paper.
